

PROJEKT & KULTUR

nr. 155 ----- maj 2023

issn. 0901-8824

GENVEJ TIL UDVIKLING

www.gtu.dk

Skovvej 24, 9510 Arden. Tlf.: 42 17 09 97. gtu_sekr@hotmail.com
Medlem af Den Internationale Emmaus-Bevægelse

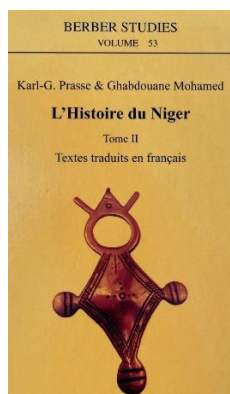

emmaus

INTERNATIONAL

PROVOKATØRER FOR FORANDRING

L'Histoire du Niger¹

- af Karl-G. Prasse og Ghabdouane Mohamed
- anmeldt af Ingrid Nyström, projektkoordinator.

Karl-G Prasse² har sammen med Ghabdouane Mohamed³ og enkelte nigerske lærde udgivet en historiebog om Niger med udgangspunkt i tuaregernes historie til brug i de tuaregisk-fransk, tosprogede skoler. Den er udgivet både på fransk og tuaregisk⁴ med et supplementbind på engelsk om Karl-G. Prasse, hans biografi og hans forskningsarbejder, skrevet af den tyske udgiver, Harry Stroomer.

Da bogen er vanskelig at få fat på, har jeg valgt at forsøge at gengive bogens hovedpunkter med fokus på tuaregerne. Mange af afsnittene er mere eller mindre citeret fra bogen, men det vil vanskeliggøre flowet i læsningen at behandle dem som citater. Karl-G Prasse var sprogmand, ikke historiker, og fremstillingen er mere berettende-refererende end analytisk. Vi føres fra forhistorisk tid op til nutiden. I det følgende skal jeg gengive nogle hovedpunkter og til slut fremkomme med min egen vurdering af bogen.

Værket udgøres af en lang række historiske punktnedslag, som ikke altid forbindes tilstrækkeligt med hinanden på baggrund af socialhistoriske analyser af begivenhederne. Værket mangler sociale forklaringer på hvordan

stammerne, eller bare et lille udvalg af dem, var strukturerede, deres administration etc. Hvilken rolle spillede kvinderne i dette krigerfolk og hvordan ændredes deres rolle igennem historien?

Bogen starter med en kort introduktion til Nigers administrative system i dag, et overblik over landets geografi, etniske sammensætning samt økonomi. Derefter følger en meget kort redegørelse for hele menneskehedens afrikanske oprindelse, som fortsætter med berbernes historie fra 3.000 f.Kr. og op gennem århundrederne frem til de store vestafrikanske kongedømmer og islams indtog. Senere tager teksten os hele vejen op til uafhængigheden og tuaregernes kamp for ligeværdighed i Republikken Niger til ca. 2010.

Berberne ankom for ca. 10.000 år siden til Egypten via Tunesien. Sahara var på det tidspunkt ikke en ørken men en frodig savanne med bl.a. alle arter af karismatisk megafauna: elefanter, flodheste, løver mv. Berberne var hvide og mødte i Sahara sorte stammer, som levede tæt sammen. Berbernes sprog er en gren af en stor gruppe chamito-semitiske sprog (også kaldet afroasiatiske sprog), der hovedsagelig findes i Nordafrika, på Afrikas Horn, i Mellemøsten, Sahara og dele af Sahel.

Sproget bruges af forfatterne til at bestemme de mange stammers oprindelse i kombination med de kulturelle karakteristika der har kunnet afdækkes, f.eks. redskaber, begravelsesritualer og hulemalerier. Forfatterne understreger at de historiske fakta stammer fra andre forskeres arbejde.

Teksten fokuserer på lingvistiske og kulturelle parametre for at bestemme de forskellige stammers (fransk tribus) vandringer på tværs af Nordafrika og efterhånden længere og længere ned i Sahara.

(fortsættes side 12)

¹ Nigers historie. Bind II. Teksterne er oversat til fransk. Originalteksten - bind I - er skrevet på tuaregisk. Bind III på engelsk indeholder Karl-G. Prasses biografi og hans forskningsarbejder, skrevet af den tyske udgiver Harry Stroomer.

² Karl-G Prasse (1929-2018), tyskfødt dansk lingvist med speciale i arabiske og berberiske sprog. Han udarbejdede et skriftsprog og en komplet grammatik for flere tuaregiske dialekter. Han var æresmedlem af Genvej til Udvikling og fik en skole opført i Amataltal for bl.a. DANIDA-midler opkaldt efter sig.

³ Tuaregisk skolelærer (1953-2018), politiker og i en årrække leder af egnsudviklingsprojektet i Amataltal, som GtU forvaltede for DANIDA. **Gh. Mohamed og Karl-G. Prasse ses på forsiden af indeværende blad** (foto: Bodil Prasse)

⁴ Jeg bruger betegnelsen "tuaregisk" om tuaregernes sprog, selv om den ikke er helt korrekt. Der findes mange dialekter.

L'Histoire du Niger

(fortsat fra side 11)

Bl.a. nævnes at kontinentets navn, Afrika, stammer fra en lille berberstamme, afri'erne, efter hvem romerne opkaldte Karthago (nuværende Tunesien) efter at området var erobret i 146 f.Kr.

I perioden fra ca. 3.000 f. kr. til år 700 e. kr. redegøres for de forskellige stammers bevægelser gennem kontinentet. Berberne som klart defineret befolkningsgruppe træder ind på scenen ca. år 900 f.Kr. og begynder at figurere i skriftlige egyptiske kilder. Tuaregkrigere genkendes ligeledes på egyptiske afbildninger. Tifinagh, tuaregernes alfabet, var i begyndelsen en billedskrift men udviklede sig efterhånden til et konsonant-alfabet som de andre arabiske og semitiske sprog.

Fra 700 f. kr. til 1.400 e.Kr. gennemgås de forskellige stammers oprindelse fra Mauretania til det østlige Niger og Tchad. Nomadestammerne infiltrerede over ca. 1.000 år de lokale bondestammer og endte med at erobre herredømmet.

Bogen giver et klart indtryk af hvor mange erobringskrige og- togter, der fandt sted op gennem det 2. årtusinde e.Kr. Enorme kongedømmer opstod: Gana, Mali og Songhay, der i storhedsperioden samlet dækkede hele det nordvestlige Sahara fra Senegal til Tchad. Malirigets historie beretter bl.a. om den berømte konge Mansa Moussa, der rejste til Mekka med det største og rigeste følge nogensinde. Tin-buktu blev et stort islamisk lærdomscenter og i 1450 kom alle Tuaregprovinser under Songhayriget. Gennem udvidet handel med Haussafolket endte Agadez med at blive et knudepunkt for karavanehandelen øst-vest og nord-syd og dermed centrum for Ayr-tuaregernes rige.

Efterhånden som vi bevæger os op gennem historien, bliver det klart at det specielt er Ayr-området i det nordlige Niger med hovedbyen Agadez, der udgør om ikke det centrale emne, så dog et fokuspunkt for bogen. Fra 1.400 til 1.600 bliver de tilgængelige informationer flere og flere samtidig med at befolkningsgrupperne vokser.

Visse stammer kom vandrende fra Egypten til Ayr, andre kom fra Hoggar i Algeriet.

Redegørelsen for hvilke stammer, der angreb hvilke eller infiltrerede andre og slog sig ned på fremmede egne bliver mere omfattende. Tuareger er nomader og kvægdrivere, hvilket bevirker at de jævnligt har behov for nye græsgange. Der er flere beskrivelser af hvordan nomaderne laver aftaler med agerbrugerne, men at forholdet alligevel tit ender i kamp og krig, som kvægnomaderne på daværende tidspunkt oftest går sejrende ud af.

Agadez blev grundlagt i 1413 af fire stammer. Imidlertid boede de ikke i byen, men i nomadelejr og besøgte kun byen og deres besiddelser fra tid til anden. Navnet Agadez er beslægtet med ordet "besøg" på tuaregisk. Fra ca. 1.400 intensiveres udbredelsen af islam bl.a. via Agadez' intellektuelle, som havde tæt kontakt med Egyptens lærde islamtroende. Moskeen i Agadez blev bygget i 1513. Moskeen i Tin-Buktu blev bygget i 1325.

I 1800-tallet er de store riger gået i opløsning, men nye etniske grupper som Peul, Gourmantché og Djerma infiltrerer Niger.

Problemerne med tørke fortsætter gennem århundrederne. Tuaregstammerne kæmper nu mod hinanden for at udvide deres territorier mod syd (Nigeria), hvor der er mere nedbør og derfor bedre græsgange. Konflikter om græsning til nomadernes dyr og de fastboende bønders behov for frugtbar jord har gennem århundrederne været en genkommende årsag til konflikter og egentlige krige mellem tuaregerne og andre etniske grupper. Disse konflikter skabte og skaber op til i dag permanent usikkerhed i området.

Det nævnes kort at tuaregerne tog slaver under indbyrdes stammekrige, men der savnes en forklaring på slavernes forhold, oprettelsen af slavekasten etc. Med jævne mellemrum nævnes Azawagh⁵, et stort område, der strækker sig fra det nordøstlige Mali over det sydlige Algeriet (Hoggar) til det vestlige Niger (Ayr), og som har været beboet af og i høj grad domineret af tuareger.

⁵ Eller Azawad. Den oprindelige berberbetegnelse for alle de områder i det nordlige Mali, der sydlige Algeriet og det nord- og vestlige Niger, som bebos af

tuareger. Den befrielsesbevægelse der blev grundlagt i 1990'erne, kalder sig Le Mouvement de Libération de l'Azawad (MLA), Befrielsesbevægelsen for Azawad.

Under Berlinkonferencen i 1884-85 deler de europæiske magter som bekendt Afrika imellem sig bl.a. med henblik på at effektivisere koloniseringen og sikre udvindingen af mineraler og metaller til deres industrier samt eksporten af fødevarer som kaffe, kakao og jordnødder.

Frankrig besætter Niger i 1893 (først forstår lokalbefolkningen ikke hvad de hvide har gang i. De tror at de blot vil plyndre områderne og derefter igen vil trække sig tilbage). Selv om visse tuaregstammer gør modstand, kan de i længden ikke stå op mod franskmændenes militære overmagt. Besættelsen varede fra 1893 til 1904, hvor de forskellige tuaregstammer lidt efter lidt men ikke uden modstand underlægger sig overmagten. Mange flygter op i bjergene eller helt ud af landet, specielt til Libyen. Frankrig indsætter lokale "chefs", hvis hovedopgave det er at indkassere obligatoriske handelsafgrøder (skatter) til kolonimagten samt bidrage til organisering af tvangsarbejde ved bygning af infrastruktur.

I 1912 grundlægges "Le Nouveau Territoire Militaire du Niger" (Nigers nye militære Territorium) med stort set samme grænser som det nuværende Niger og efter at grænsedragningen mellem Niger og Nigeria er fastlagt med briterne. Under første verdenskrig benytter tuaregerne sig af at Frankrig har hjemkaldt en anseelig mængde administratorer og militær til Europa. I 1916 startes et større oprør i Ayr, som de facto varer frem til 1919, hvor Ayr's befolkning er blevet halveret, fordi oprørerne enten er dræbt eller flygtet med deres familier.

Den samfundsstruktur, baseret på europæisk tankegang og tradition, som franskmændene langsomt opbygger i Niger efter første verdenskrig, er så væsensforskellig fra tuaregernes, der er aristokratisk og feudal, at den forekommer dem uforståelig. I 1922 bliver Niamey hovedstad, landet får civil administration, lige undtagen regionen Agadez, hvor oprør ulmer næsten permanent og derfor stadig er under militær administration. Landet blev administreret som en klassisk koloni: lokalbefolkningen skulle "civiliseres", skoler blev oprettet, bl.a. fordi kolonimagten havde behov for en lokal fransktalende elite, der kunne indlemmes i administrationen. Især Djerma-folket, der boede i og omkring Niamey, blev mål for denne

civiliseringsaktion, og Djermaerne udgør i dag stadig flertal blandt administratorer og statsledere.

De økonomiske overskud der blev produceret i kolonierne, blev genereret efter kolonimagtens behov for kontantafgrøder. Den traditionelle tuaregiske nomadeøkonomi blev ignoreret og dette blev, især i et skrøbeligt naturgrundlag som Sahelområdet, til skade for koloniernes muligheder for at skabe en bæredygtig økonomisk orden.

Franskmændene indså det vanskelige i at inddrive skat på tuaregernes aktiviteter og antallet af dyr (som pr tradition er hemmeligt) og de anlagde en mild beskatningspolitik, som det uafhængige Niger har arvet. Det er således stadig vanskeligt at få tuaregerne til at betale skatter på lige fod med andre befolkningsgrupper.

Nogle af de få fordele i kolonitiden var udbygningen af vandforsyningen i "Tuaregland" samt at stammeraids blev forbudt, både tuaregstammer imellem og mod andre stammer. Der gav en vis ro i landområderne. Franskmændene indsatte lokale stammeledere fra de traditionelt regerende familier i det omfang de var loyale over for kolonimagten. Ellers blev de udskiftet.

Nogle af de første hungersnødsperioder opstod fordi de arbejdsduelige mænd blev tvangsudskrevet til at dyrke eksportafgrøder (kaffe, kakao) i de frugtbare tropiske regnskovsområder i kolonierne på Vestafrikas kyst. Så manglede mændenes arbejdskraft hjemme til at understøtte fødevarerproduktion til familiernes egne behov. Sæsonmigration til kystlandene foregår stadig.

Samtidig var forbuddet mod at migrere med dyr en alvorlig hindring for at tuaregerne kunne opretholde deres nomadelevevis.

Selv om de pressede på, kunne de ikke længere udvide deres økonomi ved at foretage raids på andre stammer for at fange dyr, stjæle afgrøder og tage slaver. Dette var blevet forbudt af koloniherrerne. De blev med tiden klemt inde mellem den fremadskridende ørken og de sorte stammers landbrugsområder i syd.

Tuaregerne var ugleset både af kolonimagten og de andre stammer fordi de forsøgte at insistere på at videreføre deres oprindelige livsform.

(fortsættes side 14)

L'Histoire du Niger*(fortsat fra side 13)*

De traditionelle administrative enheder som familien og nomadelejrene blev splittet og stammerne tvangsopdelt i flere stammer. At inddrive skat og sende børn i de nyoprettede nomadeskoler var ikke noget for helte og krigere og gav mændene et stort identitetstab.

Kolonimagten forsøgte at gøre tuaregerne fastboende, men jorden var ikke tilstrækkelig frugtbar til at bære en fastboende befolkning. Karavanehandelen blev ligeledes vanskeliggjort på grund af landegrænserne.

I 1946 fik alle Nigers oprindelige indbyggere titel af "borgere", og planen var at de skulle blive franske medborgere. Politiske partier blev oprettet og nigerske politikere fik plads i det franske parlament. Med oprettelsen af FN efter 2. verdenskrig og med denne organisations grundlæggende humanitære idealer blev bevægelsen mod selvstændighed en realitet.

På grund af tuaregernes specielle leveforhold overvejede Frankrig at oprette en uafhængig tuaregstat bestående af det nordøstlige Mali, det sydlige Algeriet og det østlige Niger. Tuaregledere fra de tre lande anmodede officielt om oprettelsen af denne stat, men Frankrig trak støtten tilbage. Algeriet ville ikke opgive områderne i syd med lovende potentielle oliefund og Frankrig frygtede at en sådan stat ikke ville være økonomisk bæredygtig.

Frankrig overdrog reelt magten over de gamle kolonier til den indfødte befolkning i de nye vestafrikanske lande, og Niger blev erklæret uafhængigt den 3. oktober 1960. Efter uafhængigheden erklærede landet sig for et demokrati, "en stat, hvor hver leder (fr. chef) skal overdrage sin magt til den nye mand, som folket vælger" (p. 151).

De første år var vanskelige. Lederne ville faktisk ikke dele magten og den første præsident forfulgte politiske modstandere. I 1974, efter det første af de store tørkeår i anden halvdel af det 20. århundrede, hvor kvæget døde, folket sultede og man nærmede sig statsbankerotten, kom det første militærkup i det uafhængige land. Herefter fulgte en periode med streng politisk kontrol.

I 1990-91 efter Murens fald gik der en demokratisk bølge gennem Vestafrika. Befolkningerne var trætte af despoter og næsten alle lande nedsatte en "Conférence Nationale Souveraine" (Den uafhængige Nationalkonference) med repræsentanter fra alle organisationerne. I Niger udmundede konferencen, der varede 3 måneder, i en ny grundlov, som bl.a. indeholdt en lov om regionalt selvstyre og en lov for de rurale områder, der skulle give nomaderne deres jordrettigheder tilbage. Generelt var det opstået større forståelse for kvægbruget, som trods alt bidrog til en pæn andel af Nigers BNP. Ikke desto mindre blev processen vanskelig, og tuaregerne følte ikke at de blev respekteret. De vedtagne love blev da heller ikke håndhævet.

Inden år 2000 havde landet været igennem yderligere to statskup. Især de unges forhåbninger mødte genklang hos den franske præsident Mitterand, som bekendtgjorde at de gamle kolonier ikke skulle forvente økonomisk støtte hvis de ikke styrkede demokratiet.

De genkommende og alvorlige tørkeperioder i 1970'erne og 80'erne blev skelsættende for tuaregerne i moderne tid. I og med at alle dyrene døde gik deres traditionelle livsgrundlag og dermed også kulturen til grunde. Tørken gjorde reelt en ende på det traditionelle nomadeliv. De unge rejste bort, blev overfaldsmænd eller drog til byerne. Den nødhjælp der kom udefra, blev i stort omfang opslugt af den statslige administration.

Selv om statsmagten fra starten var velvilligt indstillet over for tuaregerne, da man havde brug for deres samarbejdsvilje for at kunne udnytte uranforekomsterne ved Arlit i Ayr, opstod der alligevel spændinger også fordi tuaregerne ikke ville lade sig regere af sorte stammer. De blev således holdt borte fra beslutningerne på nationalt plan, hvilket førte til at de unge tuareger igen gjorde oprør i Niger og det nordlige Mali.

Mange unge flygtede til Algeriet eller blev indrulleret i den libyske hær, hvor de kæmpede både i Afghanistan (mod Rusland) og i Palæstina.

Gadaffi opfordrede tuaregerne til at oprette deres egen stat, og tuaregerne i Niger forsøgte da også et statskup i 1976. Dette bidrog yderligere til den manglende forståelse mellem tuaregerne og de andre folkeslag i Niger.

Til trods for at statsmagten under la Conférence Nationale Souveraine gav den tuaregiske nomadeøkonomi officiel støtte, ville den ikke slippe kontrollen med tuaregernes områder, samtidig med at den i realiteten forsvarede jordbrugernes interesser. Folkebevægelsen for befrielsen af Azawad blev grundlagt i Mali i 1990. I 1991 efter svære kampe, bad bevægelsen om at en uafhængig stat blev oprettet. Gennem 1990-erne og nullerne gennemførtes flere tuaregoprør. Ghabdouane Mohammed, Karl-G. Prasses medforfatter, fortæller levende om hvordan han blev arresteret i sit hjem i 1992. Hændelserne i 1992 blev starten på en borgerkrig, der varede i 5 år og som isolerede den nordlige del af landet og skabte yderligere sult og fattigdom.

Forfatterne vurderer at til trods for alle oprør og nedkæmpelsen af disse, er det ørkenspredning og tørke, som er skyld i befolkningens konstante forarmelse. Samtidig er Nigers befolkningstilvækst på 3,3% årligt stadig den højeste i verden. Til trods for decentralisering, lån og eftergivelse af lån fra Verdensbanken og IMF, er det ikke lykkedes for landet at gøre op med korrupsion og forskelsbehandling.

Konkurrencen om tuaregernes gamle landområder vokser, idet Peul-nomaderne rykker op fra syd og mange landområder er blevet opkøbt af velhavere (*både tuareger og andre*), der ønsker at berige sig gennem kvægbruget. De 15% af indtægterne fra uranudvindingen i Arlit kommer ikke tuaregerne til gode som aftalt i fredsslutningen i 1995. I 2007 starter oprøret igen, og 2 år senere indgås endnu en fredstraktat.

Ca. 2010 slutter forfatternes redegørelse for Nigers historie. Værket er en forskningsmæssig tour de force. Kildelisten er lang og indeholder bl.a. flere danske forskeres arbejder.⁶

Nigers historie er i dette værk i høj grad (dog ikke udelukkende) set fra et tuaregisk synspunkt, og forfatterne forsvare disse stammers handlinger og bevæggrunde. Det er forståeligt at Prasse har prioriteret at give tuaregerne en version af deres historie der støtter deres identitet.

Det er utvivlsomt at tuaregerne har været genstand for uretfærdig forfølgelse og manglende forståelse og respekt for deres specielle livsform, men også at disse stammer langt op i tiden har set ned på de sorte stammer, som de ikke ville være underlagt.

For at vurdere om dette værk rammer sin målgruppe, tuaregisktalende skoleelever, skal man nok vide om de har et grundigt kendskab til deres egen historie fra f.eks. ca. 1500 via mundtlig overlevering. Ellers vil de uendelig mange detaljer om stammer, der nomadiserede i alle retninger, lister over stammeledere og konger samt kapitler om andre stammer i Vestafrika (Nigeria, Senegal, Burkina Faso) blive meget overvældende og vanskelige at holde rede på. Det vil kræve en dygtig lærer og formidler, der selv har styr på flere sociale sammenhænge end dette værk gør rede for. Selv for undertegnede, der har læst en del om Vestafrikas historie, har det ikke været let.

Til gengæld er der flere nedslag med forklaringer på forskellige fænomener, som skoleelever faktisk bør lære noget om, som f.eks. et afsnit der forklarer hvad demokrati og magtens tredeling er. Jeg vil skønne at bogen henvender sig til førstestårs universitetsstuderende, der kan bruge den som inspiration til at vælge emner til fordybelse og ikke til skoleelever.

Når alt dette er sagt er det bestemt en interessant bog, specielt for alle der interesserer sig for Niger eller Vestafrika og igennem mange af de fakta som værket medtager, kan man skimte vægtige årsagssammenhænge som peger på de sidste års konflikter, hvor tuaregerne har spillet en ledende rolle. Herunder også især de unges tilslutning til Islamisk Stat og AQMI (Al-Qaeda i Islamisk Maghreb).

- Bogen kan muligvis bestilles hjem fra Det kongelige Bibliotek

- ISBN 978-3-89645-053-4

- 204 sider

- Rüdiger Köppe Verlag, Köln i serien "Berber Studies" i 2018

- på bagsiden er tuaregernes område markeret med skravering.

⁶ Igennem mange år fra 1940'erne til 1970'erne var der stor interesse for tuaregerne i det antropologiske forskningsmiljø i Danmark.

afsender: Genvej til Udvikling, Skovvej 24, 9510 Arden.

B

”Tuaregland” i skravering. Agadez ligger under I’et i Niger.